

II. PANSLAWIZM I JEGO KONTEKSTY

WOJCIECH JÓŹWIAK

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

WIZERUNKI ŚWIĘTYCH CYRYLA I METODEGO – NUMIZMATYCZNA IDEOLOGIZACJA PRZESZŁOŚCI

Moneta/bilon metalowy jako gotówkowa forma pieniądza to, z ekonomicznego punktu widzenia, przede wszystkim środek wymiany i środek płatniczy stosowany podczas transakcji kupna-sprzedaży, „gdy sprzedawca za towar przekazany nabywcy otrzymuje natychmiast zapłatę w pieniądzu, tzn. przy wszelkiego rodzaju transakcjach gotówkowych”¹. Jest także powszechnie akceptowanym środkiem regulowania zobowiązań, miernikiem wartości oraz środkiem ich przechowywania. W przeszłości historycznej przywilej bicia monety należał wyłącznie do władcy – pana mennicznego, który mógł nim swobodnie dysponować i na drodze kontraktu mennicznego przekazać to prawo dzierżawcy. Współcześnie przywilej emisji bilonu posiadają banki centralne lub skarby państwa.

Oprócz znaczenia ekonomicznego, moneta posiada także niezaprzeczalną i nie do przecenienia – szczególnie wyraźną w odpowiednim kontekście kulturowo-politycznym oraz ideologicznym – funkcję propagandowo-informacyjną, która dzięki zdolności monet do docierania do praktycznie wszystkich kręgów i warstw społecznych pozwala na manifestowanie „zaprogramowanych” przez emitenta (władcę, rząd, ...) treści. Można z całą pewnością stwierdzić, że moneta zarówno w przeszłości, jak i obecnie jest specyficznym elementem dialogu społecznego, jednostronnym środkiem komunikacji pomiędzy władzą i społeczeństwem, a także mieszkańcami obcych państw.

Już starożytne monety rzymskie, poprzez umieszczane na nich wyobrażenia oraz symbole odnoszące się do aktualnej sytuacji w państwie i programu jego działania, wykorzystywane były przez cesarzy jako środek propagandy politycznej. Także władcy europejskich monarchii wczesnośredniowiecznych dostrzegali polityczne aspekty emisji monet, które osiągnęto poprzez legendy, głównie łacińskie, adresowane do bardzo wąskiego grona odbiorców – niektórych umiających czytać feudałów, przedstawicieli elit oraz duchowieństwa zakonnego i świeckiego, a także przez o wiele bardziej czytelne dla ówczesnego odbiorcy widniejące na monetach wyobrażenia, nawet, co wynikało z ograniczonych możliwości technicznych, bardzo uproszczone, a często też zdeformowane. Głównym ich celem

¹ Z. Fedorowicz, *Polityka pieniężna*, Warszawa 1992, s. 8.

było zbudowanie za pomocą przemyślanego i zaplanowanego programu ikonograficznego określonego obrazu aktualnych wydarzeń oraz wykreowanie wizerunku idealnego władcy, łączącego w sobie świeckie i sakralne atrybuty, zgodnie z aktualnymi konwencjami ideowo-artystycznymi – dzielnego, prawego i bogobojnego rycerza, którego cechy nierzadko charakteryzowano za pomocą odniesień do symboliki zwierzęcej². Nie można w żadnym stopniu wykluczyć, że na kształt stempla mennicznego wywierał wpływ sam władca, jako osoba zatwierdzająca umieszczenie określonych treści. W późnym średniowieczu coraz częściej zaczęły być na monetach umieszczane symbole i godła narodowe emitentów, a wraz z rozwojem technik mennicznych oraz zwiększeniem średnicy i wagi monety umożliwiającym coraz bardziej kunsztowne i wierne odwzorowywanie określonych wyobrażeń, wzrosła ich wartość artystyczna, aż wreszcie w epoce Renesansu rozpoczął się powrót do antycznej tradycji wybijania na monetach podobizn władców³.

Spuścizna Świętych Braci Cyryla i Metodego, żyjących w IX wieku patronów Europy, autorów pierwszego alfabetu słowiańskiego – głagolicy, twórców przekładu na język słowiański tekstów liturgicznych i fragmentów Pisma Świętego, a wreszcie misjonarzy, których działalność związana z obszarami Państwa Wielkomorawskiego zajmującego tereny dzisiejszych Czech i Słowacji, a być może nawet i Polski, odegrała ogromną rolę w kreowaniu tożsamości historycznej i świadomości narodowej szeregu narodów słowiańskich. Wobec wagi dokonań i niezwykle szerokiego zasięgu oddziaływania kulturowo-religijnych osiągnięć Braci i ich uczniów, uzasadnione zdziwienie wzbudza, szczególnie wobec ogromnej ilości wybitnych medali⁴, znikomość wykorzystania wizerunków św. św. Cyryla i Metodego na jednym z najważniejszych i najpowszechniejszych symboli oraz świadectw niepodległej państwowości – monetach. Uczyniły to zaledwie cztery państwa – Słowacja, Czechy, Bułgaria i Macedonia, które w XX wieku, kreując swą nową państwowość, wyraźnie nawiązały do dziedzictwa Świętych Braci Sołuńskich i poszukując swych korzeni usytuowały ich w określonym kontekście historycznym, widocznym na emitowanych monetach okolicznościowych i obiegowych.

„Pán kolega, my Slováci sme mali vlastný štát dvakrát – za Svätopluka i za Tisa”⁵ – ta niewątpliwie uproszczona deklaracja jasno pokazuje stopień zakorzenienia w słowackiej pamięci historycznej, sięgającej czasów słowackiego odrodzenia narodowego, w wyraźnie mityzowanej przeszłości związanej z istnieniem Państwa Wielkomorawskiego dowodzącego m.in. historycznej tradycji słowackiej państwowości, wejścia poprzez chrystianizację do rodziny narodów europejskich, czy też stworzenia języka literackiego. W odpowiednim świetle przedstawione dzieje Wielkich Moraw zapewniały także doskonałe źródło kultu wybitnych jednostek, na których mogłaby się oprzeć kreowana świadomość narodowa, świętych patronów – Cyryla i Metodego oraz wodza narodu – Świętopełka.

Słowacka mitologia narodowa odwołuje się do początku IX wieku i czasów panowania w Nitrze pogańskiego, lecz życzliwego chrześcijanom księcia Pribiny – na podległym mu

² W. Garbaczewski, *Wyobrażenia na monetach polskich w dojrzałym średniowieczu*, „Biuletyn Numizmatyczny” 2006, nr 2 (342), s. 101–116.

³ A. Mikołajczyk, *Monety stare i nowe*, Warszawa 1988, s. 8–32.

⁴ Oraz niezliczonej ilości walorów filatelistycznych.

⁵ R. Chmel, *Takí sme?*, w: *Kto sú Slováci? História, Kultúra, Identita*, red. J. Purchla, M. Vášáryková, Krakov 2006, s. 14.

terenem około 830 roku powstał pierwszy kościół chrześcijański na ziemi zachodnich Słowian. Tego samego czasu sięga geneza Państwa Wielkomorawskiego, którego władca Mojmir I przyłączył Nitę do swych ziem. Złoty okres Wielkich Moraw przypada na czasy panowania książąt Roścysława i Świętopełka. „Pre nás je dôležité, že Svätopluk odtrhol Nitru od Vel'komoravskej ríše; odtrhol a osamostatnil!”⁶ – tym samym Świętopełk został uznany za twórcę pierwszego państwa Słowaków. Taka interpretacja wydarzeń historycznych przydaje innemu wymiaru misji św. św. Cyryla i Metodego, która staje się wyprawą do Słowaków, w celu ich ewangelizacji i obrony przed obcymi wpływami kulturowo-religijnymi. Rozpad państwa Wielkich Moraw zapoczątkować miało oderwanie przez Czechów jego zachodnich części, a ostateczny kres położył mu najazd Madziarów w początkach X wieku, który, jak kaže postrzegać narodowa mitologia, przyniósł początek trwającego do początków XX wieku węgierskiego panowania nad Słowakami⁷. W słowackiej pamięci zbiorowej te mityzowane wydarzenia zajmują bardzo trwałe miejsce, „nikdy nevybledli a spomienky na Vel'kú Moravou, na misiú svätého Cyrila a svätého Metoda, na Svätopluka boli potvrdením starobylosti rodu, štátotvornej schopnosti a moci štátu, w ktorom nielen slovenské územie, ale aj samotní Slováci zahrávali dôležitú úlohu”⁸.

Gdy w 1939 roku na mocy porozumienia z Hitlerem powstała niepodległa Słowacja – faktycznie państwo satelickie Rzeszy Niemieckiej i przez nią chronione – na jego czele stanął ksiądz doktor Jozef Tiso (1888–1947), który jako prezydent i przewodniczący Rady Państwa stawiał sobie za cel nobilitację słowackiej historii poprzez odwołanie się do wczesnośredniowiecznej przeszłości. Berlin zapewniał także gwarancje poskramiania węgierskich zakusów terytorialnych, nie dopuszczając do zaognienia zakorzenionego słowacko-węgierskiego konfliktu etnicznego, a także z czasem stał się arbitrem w rozwiązywaniu wewnątrzpaństwowych problemów politycznych. Słowacja – „owoc tysiącletnich dążeń”⁹, która miała według słów Tiso narodzić się „dzięki konsekwentnie urzeczywistnianej politycznej woli narodu słowackiego, by panować nad samym sobą na całej linii, niezależnie od kogo-kolwiek”¹⁰ potrzebowała dla swej legitymizacji wyraźnych korzeni historycznych. Program polityczny realizowany przez władze państwowe, ściśle odnoszący się do mityzowanych początków, został niezwykle wyraźnie przedstawiony na słowackich monetach obiegowych, upamiętniających i propagujących polityczno-kulturowych „ojców” państwa i narodu słowackiego oraz eksponujących ciągłość historyczną nowopowstałego organizmu.

Wśród nowo utworzonych instytucji, które podkreślały autorytarny charakter słowackiego państwa, obok Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego, znalazł się także pierwszy w historii Słowacki Bank Narodowy¹¹, który wprowadził do obiegu nową walutę – koronę słowacką, dzielącą się na sto halerzy. Wśród wyemitowanych przez Bank monet, znalazły się srebrne o nominale 20 koron prezentujące sylwetki księcia Pribiny (1444 r.) oraz pierwsza w historii numizmatyki emisja upamiętniająca

⁶ M. Jagiełło, *Slováci poľskými očami. Obraz Slovákov v poľskom písomnístve do roku 1918*, w: *Kto sú Slováci?*, op. cit., s. 34.

⁷ R. Chmel, op. cit., s. 16.

⁸ M. Jagiełło, op. cit., s. 34.

⁹ L. Kościelniak, *Historia Słowacji*, Wrocław 2010, s. 343.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, s. 342–357.

Świętych Braci Cyryla i Metodego. Wybita w 1941 roku moneta (według projektu słowackiego rzeźbiarza oraz medaliera Františka Štefunka [1903–1974]) akcentowała słowackie związki ze spuścizną duchową oraz kulturową i polityczną Braci.

Il. 1. Moneta o nominale 20 koron słowackich (srebro 500/100), 16 g, 31 mm, 1941 rok¹²

Będące w obiegu aż do 1947 roku, wybite w mennicy w Kremnicy w liczbie 2500 sztuk monety, zawierały w centralnej części awersu herb Słowacji – podwójny krzyż (bizantyjski), który trafić miał na ziemie Słowaków za pośrednictwem św. św. Cyryla i Metodego, umieszczony na trójwzgórzu – symbol trzech pasm górskich Tatr, Fatry oraz Matry. Pod herbem znalazły się skrzyżowane gałązki lipy i inicjał projektanta (FŠ) oraz nad nim – data emisji i w otoku, wielkimi literami nazwa państwa (SLOVENSKÁ REPUBLIKA).

Rewers to wyraźna ideowo-polityczna manifestacja artystyczna. Centralną część zajmują pełnopostaciowe przedstawienia św. Metodego – w liturgicznym stroju biskupim i z księgą w lewej ręce oraz ubranego w szaty mnisze św. Cyryla, trzymającego w prawej ręce pastorał zwieńczony podwójnym krzyżem (powtórzonym na awersie w herbie Słowacji), w lewej zaś podtrzymującego opartą o jego stopy tablicę (kamienną/drewnianą?), na której został przedstawiony ujęty w nimb (mandorłę) wizerunek triumfującego, błogosławiącego Chrystusa siedzącego na tronie oraz litery A O (alfa, omega – początek i koniec). W tym przedstawieniu (atrybutach, szatach) dostrzegalne są oczywiste podobieństwa do znajdującej się w welehradzkiej bazylice Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Świętych Cyryla i Metodego rzeźby Braci Sołuńskich autorstwa Ferdinanda Neumanna z 1907 roku, będącej wierną kopią kompozycji autorstwa Emanuela Maxa z 1843 roku, znajdującej się w praskiej świątyni Panny Maryi przed Tynem¹³. Według interpretacji do-

¹² Wszystkie zamieszczone wizerunki monet i same monety pochodzą ze zbiorów autora.

¹³ M. Pojsl, V. Hyhlik, *Velehrad v památkách osmi století*, Praha 1997, s. 50.

konanej przez samego Maxa, praska rzeźba z lewej strony przedstawia, stojącego, odzianego w strój biskupi św. Metodego, który podnosi prawą rękę w geście kaznodziejskim. W lewej ręce Święty dzierży deskę (ikonę), na której zostały przedstawione sceny z sądu ostatecznego. Przedstawienie to nawiązuje do, rozpowszechnionej w XIX wieku na terenie Słowacji dzięki np. Janowi Holliemu i jego opublikowanemu w 1835 roku eposowi *Cirillo – Metodiada*, legendy o bułgarskim księciu Borysie, którego chrzest miał się dokonać pod wpływem strachu przed karą przewidzianą dla pogan, uzmysłowioną po ujzeniu stworzonego przez św. Metodego obrazu przedstawiającego sąd ostateczny¹⁴. U boku św. Metodego Max wyrzeźbił jego brata w mnisim habicie, który w prawicy trzyma misjonarski krzyż, zaś w lewej ręce – księgę z tekstem słowiańskiej liturgii¹⁵. Jednoznaczne zapożyczenia wyraźnie wskazują na ideowe, sięgające słowackiego odrodzenia narodowego, konotacje wizerunku zaprojektowanego przez Štefunkę.

Na rewersie słowackiej monety z 1941 roku, po lewej stronie św. Metodego umieszczona została sylwetka kaplicy, po prawej stronie św. Cyryla – wizerunek jednego z wielkomorawskich rotundowych kościołów, związanych z okresem działalności Świętych Braci¹⁶. Słowiańscy Misjonarze stoją na czymś, przypominającym szarfę, pod którą znajduje się obalony pogański bożek – budowle chrześcijańskie powstają na przewróconych pogańskich idolach. Na rewersie umieszczono także nominał oraz nazwę waluty. Dwudziestokoronowa moneta słowacka z 1941 roku istnieje w dwóch odmianach, różniących się wizerunkiem rotundowego kościoła, na którym (w wyniku błędu lub zamierzenia) umieszczono pojedynczy, lub w drugiej odmianie – podwójny (bizantyjski) krzyż (ilość monet tej odmiany nie jest znana)¹⁷.

Idea monety jest aż nadto czytelna, Apostołowie Słowian poprzez chrystianizację wprowadzili Słowaków do cywilizowanej Europy, pozostawiając po sobie nie tylko kulturę, lecz także wyraźny ślad polityczny – podwójny krzyż, który stał się symbolem państwowo-narodowym. Tym samym święci Cyryl i Metody zostali usytuowani jako twórcy słowackiej państwowości.

¹⁴ „Už skoro krajna celá zjevené uznávala pravdi,
Ľen jedíni zdráhal sa Boriš; bár dost’i ho sestra,
(...)”

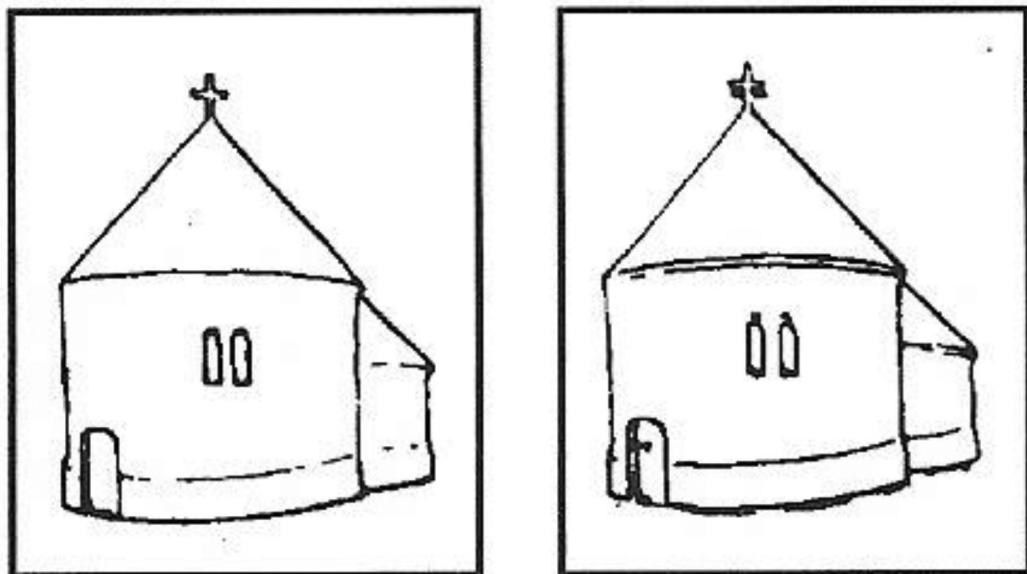
Dost’i Kufar napomínal a získať Kristovi žádal;
Predca ho od špatních aňi tá aňi tento ňemohli
Odvrátiť modlí a šerěj od mrákoti vidreť.
Já sem též pokusil sa ňeráz; aľe vždicki nadarmo.
Až v posled taková mi na úm vistúpila radda:
Poslední zmalovať jemu súd, a všeccko porádkem
Svím popredstavovať, čo sa tenkrát na svet’e má stat’”.

J. Hollý, *Cirillo – Metodiada*, http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1013/Holly_Cirillo-Metodiada/2#ixzz2xwW-9Nmd0 (dostęp: 04.04.2014).

¹⁵ E. Max, *Erläuternde Worte zu den Standbildern der heiligen Slawen-Apostel Cyrill und Methodius*, Prag 1850.

¹⁶ J. Cibulka, *Początki chrześcijaństwa na Morawach*, przeł. M. Erhardt, C. Piernikarski, Warszawa 1967, s. 73–85.

¹⁷ V. Novotný, P. Ehrhardt, *Münzen Tschechoslowakei 1918–1992, Tschechische Republik und Slowakische Republik 1993–2001*, bmr., s. 31.

Il. 2. Różne warianty krzyży zwieńczających rotundowy kościół umieszczony na monecie dwudziestokoronowej¹⁸

Siedemdziesiąt dwa lata później, władze powstałego w 1993 roku w wyniku rozpadu Czechosłowacji państwa słowackiego, znów odwołując się do pamięci o swych wielkich patronach kulturowo-politycznych oraz religijnych, postanowiły odpowiednio godnie uczcić 1150 rocznicę przybycia św. św. Cyryla i Metodego na Morawy. Będące od 1 stycznia 2009 roku w strefie euro państwo zdecydowało się po raz kolejny w historii słowackiej numizmatyki wyemitować monetę z wizerunkami Świętych Braci, tym razem o nominale 2 euro. Konkurs wygrał projekt autorstwa Miroslava Hrica, który na rewersie przedstawił półpostaciowe, zwrócone *en face* wyobrażenia św. św. Cyryla i Metodego, trzymających w dłoniach atrybuty swej działalności. Ubrany w szaty biskupie św. Metody dzierży w prawym ręku, zwieńczony podwójnym krzyżem, pastorał stojący symbolicznie na słowackim trójwzgórzu – połączenie symbolu państwa i religii ukazujące dwoistość misji Świętych Braci, jako misjonarzy i obrońców suwerenności państwa Słowian, w lewej dłoni zaś trzyma miniaturowy budynek kościoła – symbol wiary, lecz także gest fundatora. Święty Cyryl przedstawiony w stroju mniszym trzyma w ręku księgę – symbol wiary, wiedzy i prawa. W dolnej części monety umieszczono nazwę emitenta „SLOVENSKO” oraz oddzielone od siebie znakami graficznymi daty 863 i 2013. W górnej części rewersu znalazły się imiona KONŠTANTÍN i METOD, po prawej stronie św. Cyryla znajdują się inicjały projektanta „mh”, po lewej stronie św. Metodego – znak mennicy w Kremnicy „MK”. Na pierścieniu monety umieszczonych zostało dwanaście gwiazd będących symbolami solidarności i harmonii państw Unii Europejskiej. Moneta posiada wspólny i niezmienny dla wszystkich w strefie euro awers.

¹⁸ Ibidem.

Il. 3. Słowackie 2 euro, 8,50 g, 25,75 mm, 2013 rok

Moneta o standardowej dla wszystkich państw strefy euro średnicy 25,75 milimetrów i ciężarze 8,50 gramów, składa się z miedzioniklowego pierścienia zewnętrznego oraz trzywarstwowego (CuZn20Ni5/Ni12/CuZn20Ni5) rdzenia wewnętrznego, a wybita została w liczbie jednego miliona egzemplarzy.

Podkreślający kulturowo-polityczne korzenie państwa słowackiego projekt monety spotkał się z dezaprobatą Komisji Europejskiej, która uwzględniając protest Grecji i Francji, wskazując na złamanie zasady „neutralności religijnej”, zaleciła usunięcie z projektu monety, która miała zostać dopuszczona do obiegu we wszystkich krajach strefy euro, atrybutów religijnych. Liczne protesty Słowaków zmusiły ministerstwo finansów do ponownego przedłożenia, w listopadzie 2012 roku projektu monety w pierwotnej wersji, który tym razem został zatwierdzony pozytywnie wraz z wizerunkami św. św. Cyryla i Metodego z aureolami nad ich głowami i krzyżami biskupimi na ornacie św. Metodego.

Znaczenie Świętych Braci i ich rolę w procesie kreowania słowackiej tożsamości narodowej jasno przedstawili autorzy listu pasterskiego biskupów słowackich z 5 lipca 2012 roku, z okazji inauguracji Roku św. św. Cyryla i Metodego – „Toto slávenie jubilea príchodu svätých Cyrila a Metoda do našej vlasti, ktoré sa práve v Nitre začne pre celé Slovensko, nemá byť len formálnou spomienkou. Dáva nám príležitosť oboznámiť sa s počiatkom našich kresťanských, národných i kultúrnych dejín, s koreňmi, z ktorých čerpali životnú silu celé generácie našich predkov”¹⁹. Święci Bracia Sołunscy stanowią mają tym samym niepodważalny fundament słowackiego narodu, jego państwowości i kultury²⁰.

¹⁹ <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/pastierske-listy-konferencie-biskupov-slovenska/c/pastiersky-list-kbs-k-jubilejnemu-roku-sv-cyrila-a-metoda> (dostęp: 31.03.2014).

²⁰ Na temat słowackich numizmatów z wizerunkiem św. Cyryla i Metodego patrz np. M. Pecník, *Miesto cyrilometodského motívu v mincovnej, bankovkovej a medailárskej tvorbe na Slovensku*, w: *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda*, edit., J. Michalov, M. Hetényi, P. Ivanič, Z. Taneski, Nitra 2007, s. 225–247, <http://www.ukm.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/2009/03/Kniha%20PoznavanieKDCM.pdf> (dostęp: 04.04.2014).

Święci Cyryl i Metody to także niezwykle istotny składnik procesu kształtowania tożsamości historycznej i narodowej Czechów. Zarówno autor, uważanej za najstarszą kronikę czeską, pochodzącej z X wieku *Legendy Kristiana*, jak i praski kanonik Kosmas, twórca XII-wiecznej *Kroniki Czechów*, utrwalając czeski mit początku piszą, że pierwszego chrześcijańskiego władcę Czech z dynastii Przemyslidów – księcia Borzywoja ochrzcił przebywający na dworze księcia Wielkich Moraw – Świętopełka, arcybiskup Metody. Brat św. Cyryla przeniósł także do Czech liturgię słowiańską i osłabił wpływy biskupstwa niemieckiego w Ratyzbonie, dając podwaliny pod czeskie, samodzielne państwo.

Kolejnym nawiązaniem do dziedzictwa św. św. Cyryla i Metodego była działalność, pielęgnująca do 1096 roku liturgię słowiańską, klasztoru w Sazawie oraz podjęta w czasach cesarza Karola IV inicjatywa odnowienia liturgii słowiańskiej w praskim klasztorze Na Slovanech. Na tradycję cyrylometodiańską powoływali się także działacze czeskiej reformacji XV i XVI wieku, akcentując m.in. konieczność używania języka narodowego w liturgii. Po oświeceniowym krytycyzmie i próbie deprecjacji znaczenia wielkomorawskiego dziedzictwa dla początków historii czeskiego narodu, ponownie w funkcji agitacyjno-narodowej w wieku XIX na Morawach, a na początku wieku XX na terenie całych Czech zaczęto, dzięki dokonaniom slawistów, postrzegać Świętych Braci jako „najistotniejsze korzenie czeskiej historii”²¹. W okresie międzywojennym, twórca praskiej szkoły strukturalistycznej Roman Jakobson udowodniał, że „czeska kultura tkwi swoimi korzeniami w tradycjach cyrylo-metodiańskich”²², a piśmiennictwo i słowiańska liturgia są istotnym i stałym elementem czeskich dziejów duchowych, stanowiąc ważny element umożliwiający zbliżenie pomiędzy Wschodem i Zachodem, a także broniący przed agresywną, odwieczną niemiecką ekspansją na wschód. Także po II wojnie światowej władze Czechosłowacji wyraźnie nawiązywały do idei Wielkich Moraw jako pierwszego wspólnego państwa Czechów i Słowaków.

Ścisłe związki, szczególnie ze spuścizną św. Metodego, podkreślali biskupi czescy w oficjalnych dokumentach wydanych z okazji jubileuszu śmierci św. Metodego w 1984 roku. Przywódcy Kościoła w Czechach wyraźnie przedstawiani byli w nich jako następcy Morawskiego Misjonarza i tym samym kontynuatorzy jego działalności oraz spadkobiercy przyświecającej działaniom Braci ekumenicznej tradycji²³. Po przemianach ustrojowych i rozpadzie państwa Święci Bracia Sołunscy nadal zajmują trwałe miejsce w czeskiej mitologii narodowej, czemu wydatnie pomaga oficjalnie ustanowione państwowe święto ku ich czci 5 lipca. Obecnie jednak nie podkreśla się związków starosłowiańskiego piśmiennictwa z czeską literaturą, lecz wpływ działalności misyjnej Świętych Braci na stworzenie „polityczno-administracyjnego oraz ideowego modelu, który przetrwał upadek państwa

²¹ J. Pešina, *Wielkie Morawy – pierwsze wspólne państwo Czechów i Słowaków? Kulturowe i polityczne dziedzictwo Wielkich Moraw w czeskiej narracji historycznej*, w: *Chrześcijański Wschód i Zachód. Formy dialogu, wzory kultury, kody pamięci*, red. I. Lis-Wielgosz, W. Józwiak, Poznań 2012, 302.

²² Ibidem, s. 303.

²³ *Pierwszy list pasterski biskupów i ordynariuszy czeskich (2 grudnia 1984 r.) z okazji Jubileuszu św. Metodego*, w: *Cyryl i Metody, apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*, część 2: dokumenty, red. J. S. Gajek, L. Górka, Lublin 1991, s. 243–246.; *Drugi list pasterski biskupów i ordynariuszy czeskich (17 lutego 1985 r.) z okazji Jubileuszu św. Metodego*, w: *Cyryl i Metody*, op. cit., s. 247–249.

Il. 4. Moneta o nominale 10 000 korun českých (złoto 999,9) 31,107 g, 34 mm, 2013 rok

wielkomorawskiego (...) i stał się wzorem dla państw konstytuujących się w X wieku w Europie Środkowej”²⁴.

Wobec tak silnej obecności św. św. Cyryla i Metodego w czeskim dyskursie narodowym dużym zaskoczeniem jest fakt, że po raz pierwszy w historii monety czeskiej i czechosłowackiej, dopiero w lipcu 2013 roku Czeski Bank Narodowy wyemitował, zaprojektowaną przez Vladimira Pavlicę, monetę o nominale 10 000 korun, która wpisała się w ideę utrwalania w pamięci zbiorowej Czechów działań Świętych Braci. Okolicznościowy złoty numizmat upamiętnił 1150 rocznicę rozpoczęcia misji św. św. Konstantyna/Cyryla i Metodego w Wielkich Morawach. W centrum awersu monety umieszczono, w typie nawiązującym do prawosławnej ikony, podobiznę *en face* księcia wielkomorawskiego Rościława, trzymającego w prawej ręce krzyż, w lewej zaś dzierżącego model świątyni – wyobrażenie zarezerwowane dla fundatorów cerkwi, ale także władców przyjmujących chrzest – twórców wspólnoty kościelnej. Podobizna księcia została otoczona ramą z wypisanym na niej glagolickim alfabetem. Nad wizerunkiem Rościława znalazła się kompozycja tarcz herbowych, w centrum – czeski lew, po bokach śląski oraz morawski orzeł. W otoku monety umieszczona została nazwa emitenta „ČESKÁ REPUBLIKA” oraz nominał „10 000 Kč”. Na awersie znalazł się także znak Mennicy Czeskiej – stylizowane litery „Č” i „M”. Rewers ozdobiły, również stylizowane na prawosławną ikonę, wizerunki św. św. Konstantyna i Metodego ubranych w szaty biskupie i trzymających symbol swej działalności – otwartą księgę. Podobnie jak w przypadku podobizny księcia Rościława, także i tutaj postaci zostały otoczone ramą pokrytą glagolickim alfabetem. Po prawej stronie Świętych Braci widnieje data „863”, po ich lewej stronie – „2013”. W otoku rewersu umieszczono napis wyjaśniający powód emisji monety „PŘÍCHOD VĚROZVĚSTŮ KONSTANTINA

²⁴ D. Třeštk, *Češi a dějiny v postmoderním očistci*, Praha 2005, s. 275–280. Cyt. za J. Pešina, op. cit., s. 304.

A METODĚJE” oraz inicjały projektanta monety „VP”²⁵. Umieszczone wizerunki wyraźnie sytuują Świętych Braci jako symboli zbliżenia Wschodu z Zachodem oraz tych, którzy zjednoczonym pod panowaniem Rościława ziemiom czeskim, śląskim i morawskim przynieśli alfabet i naukę.

Obok upamiętniających działalność św. św. Cyryla i Metodego dwóch emisji słowackich z 1941 i 2013 roku oraz czeskiej z roku 2013 wymienić należy bułgarską z 1965 roku i macedońską z końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku²⁶.

W 1946 roku Stojan Zagorczinow tak charakteryzował działalność Sołuńskich Braci – „гърци или славяни, все едно!”²⁷, dla bułgarskiego prozaika nie było ważne, czy w ich żyłach płynęła słowiańska krew, czy powodowało nimi tylko pragnienie bohaterskiego czynu i męczeństwa w imię wiary, czy być może jakaś siła nakazująca historycznemu bohaterowi poświęcić się całkowicie wykonywanemu zadaniu – każde dzieło wymaga ofiary, lecz koniec rozświetla zarówno dzieło, jak i ofiarę. Nie byli to tylko święci Cerkwi, lecz o wiele bardziej – kultury, Słowiańszczyzny i całej ludzkości – „Без да преувеличим, човекът, който умира във Велеград през 885 година, е първият борец за свободата на славянството срещу немския насилник, а той заедно с брата си Кирил са наистина славянски първоучители”²⁸. Spuściznę Braci stanowi pierwsze słowiańskie piśmiennictwo, które docierając do Bułgarii pozwoliło jej dołączyć do rodziny europejskiej. Zagorczinow ubolewał, że niestety nie wszyscy Słowianie przyjęli alfabet Cyryla, część zamieniła go na inny – obcy, pomimo tego jednak duch cyrylometodiański jest w nich ciągle żywy²⁹. Ten komentarz jest w zasadzie uproszczonym bułgarskim manifestem ideologicznym sytuującym św. św. Cyryla i Metodego w nowej, panującej po 1944 roku rzeczywistości politycznej i bułgarskim kontekście narodowym. Następuje desakralizacja Braci, którzy stają się symbolem obrony Słowiańszczyzny przed „reakcyjną Europą” – dokonania Cyryla i Metodego przeciwstawiają słowiański Wschód, pogrążonemu w regresie kulturowym i ideologicznym, niesłowiańskiemu Zachodowi. Emil Georgiew postrzega w nich wręcz prekursorów kultury socjalistycznej³⁰. Język Sołuńskich Braci staje się „oświeclającym pierwsze twórcze lata wolności”³¹ językiem Dymitra Błażejewa i Georgiego Dymitrowa. Podkreślany jest fakt, że pierwszy przywódca „nowej” Bułgarii podczas przemówienia przed sądem w Berlinie w 1933 roku przypomina – „w owych czasach, kiedy „niemiecki” cesarz Karol V zwykł był mawiać, że po niemiecku

²⁵ http://www.cnb.cz/cs/platidla/numismatika/zlate_mince/mimoradne_razby/zm_konstantin_metodej.html (dostęp: 22.04.2014).

²⁶ W 2014 roku ukazała się ostatnia jak dotąd emisja przedstawiająca świętych Cyryla i Metodego. Wybita została przez Narodowy Bank Macedonii.

Monety o nominale 100 i 1000 denarów zostały przeze mnie przedstawione w przyjętym do druku w tomie jubileuszowym poświęconym prof. Katji Michajłowej tekście *Macedońskie denary z wizerunkiem św. Cyryla i Metodego – tożsamość wyrażona w numizmatyce*.

²⁷ С. Загорчинов, *Солунските Братя*, w: същ., *Избрани произведения*, т. 4: *Бразди. Очерци, портрети, есета, статии*, София 1982, s. 200.

²⁸ Ibidem, s. 203.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Por. M. Wojtczak, *Mit cyrylo-metodejski. W kręgu bułgarskiej idei narodowej*, Poznań 2006, s. 170.

³¹ Н. Станчев, *Високохуманно и патриотично дело*, „Работническо дело” 1974, №144, s. 3. Cyt. za M. Wojtczak, op. cit., s. 170.

rozmawia on tylko ze swemi końmi, kiedy szlachta niemiecka i inteligencja niemiecka pisała po łacinie i wstydziła się mowy niemieckiej, w «barbarzyńskiej» Bułgarii apostołowie Cyryl i Metody stworzyli i krzewili pismo starobułgarskie³². W tym samym ideologicznym duchu przekonywał następca Dymitrowa – Todor Żiwkow, który w 1981 roku w przemówieniu z okazji 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego z dumą podkreślał, że Bułgaria to ojczyzna alfabetu słowiańskiego, piśmiennictwa i kultury, a dzieło Cyryla i Metodego dało Bułgarom „i całej Słowiańszczyźnie wiecznie płonąca pochodnię oświaty i postępu!”³³. Od Braci Sołuńskich Żiwkow wywodzi „zdrowe humanistyczne, demokratyczne i rewolucyjne tradycje bułgarskiej kultury”³⁴, której najbardziej zaszczytnym zadaniem jest służba narodowi, oświacie i wspieranie walki o awans polityczny i duchowy. Cyryl i Metody dali początek całej rzeszy literatów, budzicieli, oświecicieli i twórców rewolucyjnych „którzy swymi nieśmiertelnymi dziełami stworzyli i tworzą prawdziwą historię pracy, walk i marzeń narodu bułgarskiego”³⁵. Autorzy podręcznika *Читанка за трети клас на общообразователните училища* wydanego w Sofii w 1956 roku, podkreślając słowiańskie pochodzenie Braci (bez przypisywania im jakiegokolwiek przynależności narodowej) i rolę w procesie powstawania alfabetu jaką odegrali Naum i Kliment, akcentowali wyłącznie – co zrozumiale, edukacyjny aspekt działalności Braci oraz ich fundamentalny wkład w rozwój słowiańskiego piśmiennictwa – „От всички народи най-зле са славяните, защото нямат свое писмо и книги. (...) И славяните могат да имат свои букви и да си служат със свои книги”³⁶.

Wobec tak ważnej roli jaką w ateistycznym państwie przypisano zdesakralizowanym świętym, wykorzystanych dla ideologicznego uzasadnienia zachodzących zmian kulturowo-politycznych, traktowanych jako kontynuacja działalności Braci Sołuńskich, nie może dziwić, że pierwsze monety pamiątkowe Bułgarskiej Republiki Ludowej wyemitowane w 1965 roku upamiętniały 1100 rocznicę piśmiennictwa słowiańskiego (863–1963).

Była to emisja zawierająca monety o nominałach 2 (8,89 g, 24 mm, 10 000 sztuk) i 5 lewów (16,67 g, 30 mm, 5000 sztuk) wybitych w srebrze próby 900/1000 oraz 10 (8,44 g, 22 mm, 7000 szt.) i 20 lewów (16,89 g, 27 mm, 3000 szt.) w złocie próby 900/1000³⁷. Monety, wybite przez powstały w 1952 roku w Sofii Български монетен двор różnił jedynie materiał, z których zostały wykonane, wielkość i nominał. Ich projektantem był ówczesny rektor Akademii Sztuk Pięknych w Sofii, grafik i malarz – prof. Aleksander Popliłow (1916–2001)³⁸, który w centrum, ascetycznych w formie, awersów monet umieścił ich nominał oraz nazwę waluty, pod nimi – tablicę z wrytymi pierwszymi literami

³² G. Dymitrow, *Proces o podpalenie Reichstagu. Dokumenty, listy, notatki*, Moskwa 1944, s. 128–129.

³³ T. Żiwkow, *Słowo o Bułgarii. Przemówienie na uroczystej akademii z okazji 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego, 20 października 1981 r.*, w: tenże, *Problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego*, Sofia 1988, s. 98.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem, s. 99.

³⁶ П. Проданов, Г. Бояджиева, Й. Събев, *Читанка за трети клас на общообразователните училища*, София 1956, s. 215.

³⁷ *Български монети. Каталог 2013. Официално издание на Софийско Нумизматично Дружество Георги С. Раковски*, София 2013, s. 29.

³⁸ X. Божков, *Български монети 1889–1990*, София 1991, s. 25–26.

Il. 5. Moneta o nominale 2 lewów bułgarskich (srebro 900/1000), 8,89 g, 24 mm, 1965 rok

alfabetu cyrylicy, od których w obie strony odchodzi prostopadle ornament roślinny (dzieła Braci jako korzeń rozwijającej się kultury bułgarskiej), w otoku monety umieszczona została nazwa państwa „НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ”. Niewiele więcej elementów zawierają rewersy, w których centrum znajdują się wizerunki Braci Sołuńskich, z lewej strony św. Cyryla trzymającego w rękę zwój pergaminu, z prawej św. Metodego. Obaj pozbawieni są jakichkolwiek oznak świętości (aureoli) oraz atrybutów czy też elementów stroju, które wskazywałyby na ich związek z religią. Zamiast szat kapłańskich lub mniszych ubrani zostali w stroje świeckie – długą, sięgającą kostek szatę spodnią (u Metodego przepasaną szerokim pasem) oraz niewiele krótszy wierzchni kaftan. Strój wydaje się odnosić do męskiej mody pierwszej połowy XIX wieku i przypominać ubiór np. Zacharego Zografa w fresku z cerkwi św. Nikoły w monasterze Baczkowskim. Tym samym wczesnośredniowiecznym świętym nałożono maskę bułgarskich twórców literatury i sztuki okresu budzenia świadomości historycznej i tworzenia kultury oraz tożsamości narodowej. Umieszczony w otoku podpis „КИРИЛ И МЕТОДИИ • СЛАВЯНСКА ПИСМЕНОСТ” oraz daty „863–1963” dodatkowo podkreślają wyłącznie świecki charakter twórców słowiańskiego piśmiennictwa i tym samym świętowanego jubileuszu wprzęgniętego w program ideowo-kulturowy ateistycznego państwa.

Wizerunek św. św. Cyryla i Metodego na wybitej 1999 roku złotej monecie macedońskiej (próby 916/1000) związany był z podwójnym jubileuszem 50-lecia założonego w 1949 roku Uniwersytetu św. św. Cyryla i Metodego w Skopje oraz 1115 rocznicy powstania ochrydzkiej szkoły piśmienniczej św. Klimenta, której początki sięgają 884 roku.

Wyemitowane w ilości 1000 sztuk 10 denarów (23 mm, 7 g.) zaprojektowała Biljana Unkowska (projektantka m.in. macedońskich banknotów). Awers monety przedstawia w centralnej części umieszczony w czterech horyzontalnych rzędach macedoński alfabet z powiększonymi literami „А” i „Ш” oraz w otoku nazwę państwa „РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”, a także nominał i nazwę waluty. Na rewersie ukazane zostały wpisane w sześciokąt sylwetki (sylwetka) świętych Cyryla i Metodego trzymających otwartą księgę

Il. 6. Moneta o nominalie 10 denarów macedońskich (złoto 916/1000), 7 g, 23 mm, 1999 rok

i pióro (logo Uniwersytetu w Skopje), po obu stronach znajdują się daty „1949” i „1999” oraz napis „УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ”³⁹.

Święci Bracia odgrywają niezwykle istotną rolę w macedońskiej ideologii narodowo-kulturowej, co wyraża m.in. Orędzie Biskupów Macedońskiego Kościoła Prawosławnego z okazji 1100 rocznicy błogosławionej śmierci św. Metodego Soluńskiego z 1985 roku. Hierarchowie przedstawili Soluń jako miasto starożytnych Macedończyków oraz osiedlonych tam macedońskich Słowian, które „dzięki Bożej Opatrzności stało się kolebką nowego życia macedońskiego poprzez pierwszy słowiański alfabet i poprzez pierwsze przetłumaczone na język słowiański święte słowa”⁴⁰. Soluń został dzięki świętym Cyrylowi i Metodemu nowym słowiańskim Betlejem, z którego „zajaśniało Słowo”⁴¹, a dzięki św. św. Klimentowi i Naumowi Ochryda, skąd promieniował „Kościół Boży”⁴², zyskała rangę macedońskiej i ogólnosłowiańskiej Jerozolimy. Wszystko to sprawiło, że „ziemia macedońska stała się ziemią świętą – ziemią cierpienia i Golgoty, ale także ziemią zmartwychwstania w Prawdzie, Sprawiedliwości, Wolności, w Słowie i w Bogu”⁴³.

Wykorzystanie sztuki, jako użytecznego środka propagandy znane jest ludzkości od czasów antycznych, od chwili, gdy postęp techniczny sprawił, że monety mogły stać się środkiem wyrazu artystycznego. Wraz z tym procesem nastąpił coraz intensywniejszy i czytelniejszy proces przekazywania za pomocą numizmatów treści ideologicznych związanych z programem realizowanym przez władzę. Święci Cyryl i Metody, jedni z najważniejszych słowiańskich świętych, związani obszarem swego działania i efektami pracy misjonarsko-oświatowej z wieloma narodami, pełnili w przeszłości, a także współcześnie

³⁹ <http://www.nbrm.mk/?ItemID=B956DFBA5BEB2147BC733C8AA776DB11> (dostęp: 02.04.2014).

⁴⁰ Orędzie Biskupów Macedońskiego Kościoła Prawosławnego z okazji 1100 rocznicy błogosławionej śmierci św. Metodego Soluńskiego z 1985 roku, przeł. J.S. Gajek, w: *Cyryl i Metody. Apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*, cz. 2: *Dokumenty*, red. J. S. Gajek, L. Górka, Lublin 1991, s. 271.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

niezwykle ważną rolę w procesie autoidentyfikacji wielu nacji, szczególnie związanych z Kościołem Wschodnim. Wobec tak wielkiego przywiązania do dziedzictwa Świętych Braci Soluńskich zupełnie zrozumiałe jest, że państwa, które wyemitowały monety z ich wizerunkiem, umieściły na nich liczne i czytelne symbole pokazujące miejsce, jakie dzieło św. św. Cyryla i Metodego zajmuje w ich historii, kulturze, duchowości, a wreszcie i polityce.

Bibliografia

- Chmel R., *Takí sme?*, w: *Kto sú Slováci? História, Kultúra, Identita*, red. J. Purchla, M. Vášáryková, Kraków 2006.
- Cibulka J., *Początki chrześcijaństwa na Morawach*, przeł. M. Erhardt, C. Piernikarski, Warszawa 1967.
- Drugi list pasterski biskupów i ordynariuszy czeskich (17 lutego 1985 r.) z okazji Jubileuszu św. Metodego*, w: *Cyryl i Metody, apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*, część 2: *Dokumenty*, red. J.S. Gajek, L. Górka, Lublin 1991.
- Dymitrow G., *Proces o podpalenie Reichstagu. Dokumenty, listy, notatki*, Moskwa 1944.
- Fedorowicz Z., *Polityka pieniężna*, Warszawa 1992.
- Garbaczewski W., *Wyrobiażenia na monetach polskich w dojrzałym średniowieczu*, „Biuletyn Numizmatyczny” 2006, nr 2 (342).
- Hollý J., *Cirillo – Metodiada*, http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1013/Holly_Cirillo-Metodiada/2#ixzz2xwW9Nmd0 (dostęp: 04.04.2014).
- http://www.cnb.cz/cs/platidla/numismatika/zlate_mince/mimoradne_razby/zm_konstantin_metodej.html (dostęp: 22.04.2014).
- <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/pastierske-listy-konferencie-biskupov-slovenska/c/pastiersky-list-kbs-k-jubilejnemu-roku-sv-cyrila-a-metoda> (dostęp: 31.03.2014).
- <http://www.nbrm.mk/?ItemID=B956DFBA5BEB2147BC733C8AA776DB11> (dostęp: 02.04.2014).
- Jagiello M., *Slováci pol'skými očami. Obraz Slovákov v pol'skom písomnístve do roku 1918*, w: *Kto sú Slováci? História, Kultúra, Identita*, red. J. Purchla, M. Vášáryková, Kraków 2006.
- Kościelniak L., *Historia Słowacji*, Wrocław 2010.
- Max E., *Erläuternde Worte zu den Standbildern der heiligen Slawen-Apostel Cyrill und Methodius*, Prag 1850.
- Mikołajczyk A., *Monety stare i nowe*, Warszawa 1988.
- Novotný V., Ehrhardt P., *Münzen Tschechoslowakei 1918–1992, Tschechische Republik und Slowakische Republik 1993–2001*, bmr.
- Orędzie Biskupów Macedońskiego Kościoła Prawosławnego z okazji 1100 rocznicy błogosławionej śmierci św. Metodego Soluńskiego z 1985 roku*, przeł. J.S. Gajek, w: *Cyryl i Metody. Apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*, cz. 2: *Dokumenty*, red. J.S. Gajek, L. Górka, Lublin 1991.
- Pecník M., *Miesto cyrilometodského motívu v mincovnej, bankovkovej a medailérskej tvorbe na Slovensku*, w: *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda*, edit., J. Michalov, M. Hetényi, P. Ivanič, Z. Taneski, Nitra 2007, <http://www.ukm.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/2009/03/Kniha%20Pozn%C3%A1vanieKDCM.pdf> (dostęp: 04.04.2014).
- Pešina J., *Wielkie Morawy – pierwsze wspólne państwo Czechów i Słowaków? Kulturowe i polityczne dziedzictwo Wielkich Moraw w czeskiej narracji historycznej*, w: *Chrześcijański Wschód i Zachód. Formy dialogu, wzory kultury, kody pamięci*, red. I. Lis-Wielgosz, W. Józwiak, Poznań 2012.

Pierwszy list pasterski biskupów i ordynariuszy czeskich (2 grudnia 1984 r.) z okazji Jubileuszu św. Metodego, w: *Cyryl i Metody, apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty, część 2: Dokumenty*, red. J.S. Gajek, L. Górka, Lublin 1991.

Pojsl M., Hyhlik V., *Velehrad v památkách osmi století*, Praha 1997.

Třeštík D., *Češi a dějiny v postmoderním očistci*, Praha 2005.

Wojtczak M., *Mit cyrylo-metodejski. W kręgu bułgarskiej idei narodowej*, Poznań 2006.

Żiwkow T., *Słowo o Bułgarii. Przemówienie na uroczystej akademii z okazji 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego, 20 października 1981 r.*, w: T. Żiwkow, *Problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego*, Sofia 1988.

Божков Х., *Български монети 1889–1990*, София 1991.

Български монети. Каталог 2013. Официално издание на Софийско Нумизматично Дружество Георги С. Раковски, София 2013.

Загорчинов С., *Солунските Братя*, w: същ., *Избрани произведения*, т. 4: *Бразди. Очерци, портрети, есета, статии*, София 1982.

Проданов П., Бояджиева Г., Събев Й., *Читанка за трети клас на общообразователните училища*, София 1956.

Станчев Н., *Високохуманно и патриотично дело*, „Работническо дело” 1974, №144.

WOJCIECH JÓŹWIAK

Images of Saints Cyril and Methodius – numismatic ideologization of the past

Summary

Great work of “the Solun Brothers” – Saints Cyril and Methodius – undoubtedly played important part in the creation of national identity and national awareness of many Slavic nations. Considering the importance of the legacy of Cyril and Methodius, it seems surprising how rarely their images were used on national coins which are among the most common and most important symbols of independent nations. The only countries to have paid tribute to “the Solun Brothers” in the process of creating their national identities were Slovakia, Czechia, Bulgaria and Macedonia. They did it by placing the saints in cultural, political and ideological contexts on collectors’ items and regular currency.

Keywords: Cyril and Methodius, images of saints, numismatics.